

LUNDS UNIVERSITET

Medicinska fakulteten

Institutionen för hälsa, vård och samhälle

Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

Meningsfull sysselsättning

**– upplevelser av daglig sysselsättning hos personer
med psykiskt funktionshinder under ett
interventionsprojekt**

Författare: Marianne Haagensen
Marie Olsson

Handledare: Christel Leufstadius

April 2010

Kandidatuppsats

Adress: Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi, Box 157, S-221 00 Lund

LUNDS UNIVERSITET

Medicinska fakulteten

Institutionen för hälsa, vård och samhälle

Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

2010-04-19

Meningsfull sysselsättning

– upplevelser av daglig sysselsättning hos personer med psykiskt funktionshinder under ett interventionsprojekt

Marianne Haagensen & Marie Olsson

Abstrakt

Enligt regeringens psykiatrisamordning är arbete eller meningsfull sysselsättning ett av fyra områden som personer med psykiskt funktionshinder måste tillförsäkras. Vidare ska socialnämnden medverka till att den enskilde får meningsfull sysselsättning. Syftet med studien var att undersöka hur personer med psykiskt funktionshinder upplever och beskriver sin dagliga sysselsättning avseende meningsfullhet. Vidare var syftet att undersöka om deltagarna hade upplevt några förändringar under pågående interventionsprojekt. Studien hade en kvalitativ ansats och datainsamlingen skedde genom intervju med hjälp av intervjuguide. Intervjuerna genomfördes med sex personer och analyserades med kvalitativ innehållsanalys. Resultatet visade att alla deltagare upplevde meningsfullhet i den dagliga sysselsättningen. Vad de upplevde som meningsfullt presenteras i åtta olika teman: *Social tillhörighet, Aktivitetsengagemang och struktur på veckan, Att ha lagom krav, Känna glädje och kreativitet, Målinriktad arbetsprocess och varierande utmaningar, Ha inflytande och kunna påverka sin arbetssituation, Ansvar och frihet för sig själva och gruppen, ökad medvetenhet och aktiviteter utifrån hälsoprinciper.*

Nyckelord: arbetsterapi, psykiskt funktionshinder, daglig sysselsättning, meningsfullhet
Kandidatuppsats

Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi, Box 157, S-221 00 Lund

Abstract

As for the Governments coordination service of the psychiatric care system, work or meaningful daily occupation is one of four areas that people with psychiatric disabilities must be ensured. In addition, the Social Welfare Board should help the individual get meaningful occupation. The purpose of this study was to examine how people with psychiatric disabilities find and describe their daily occupation regarding meaningfulness on community-based activity center. A further aim was to investigate whether they had experienced any changes during the intervention project. The study had a qualitative approach and data collection was done through interviewing six persons and by using the interview guide. The interviews were analyzed with content analysis and the results showed that all participants experienced meaningfulness of the daily occupation. What they experienced as meaningful is presented in eight different themes: *Social class, Task Commitment and structure of the week, To have just the right demand, Feel joy and creativity, Targeted work processes and diverse challenges, Having influence and affect on their work situation, Responsibility and freedom for themselves and the group, Raise awareness and health activities based on principles.*

Keyword: occupational therapy, psychiatric disabilities, daily employment, meaningfulness

Kandidatuppsats

Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi, Box 157, S-221 00 Lund

Innehållsförteckning

1. Introduktion	1
2. Bakgrund	2
2.1 Psykiskt funktionshinder och rätt till meningsfull sysselsättning	2
2.2 Aktiviteter i dagliga livet och hälsa hos personer med psykisk funktionshinder	2
2.3 Psykiskt funktionshinder	3
2.4 Meningsfullhet i aktiviteter	4
3. Syfte	7
4. Metod	7
4.1 Urval	7
4.2 Datainsamling	8
4.3 Procedur	8
4.4 Analys	9
4.5 Etiska överväganden	9
5. Resultat	10
5.1 Social tillhörighet	11
5.1.1 <i>Att vara en del av ett större sammanhang och känna grupptillhörighet</i>	11
5.1.2 <i>Att vara behövd</i>	11
5.1.3 <i>Tillåtande klimat med rak kommunikation</i>	12
5.2 Aktivitetsengagemang och struktur på veckan	12
5.2.1 <i>Att vara aktiv och sysselsatt</i>	12
5.2.2 <i>Att ha struktur och rutiner</i>	12
5.3 Att ha lagom krav	13
5.3.1 <i>Lagom krav i tid och aktivitet</i>	13
5.3.2 <i>Insikt om resurser och begränsningar på väg till återhämtning</i>	13
5.4 Känna glädje och kreativitet	14
5.4.1 <i>Känna kreativitet, flow och ha egna idéer</i>	14

5.4.2 <i>Känna glädje</i>	14
5.5 Målinriktad arbetsprocess och varierande utmaningar	15
5.5.1 <i>Att ha mål och vara produktiv</i>	15
5.5.2 <i>Variation i aktivitet, nya utmaningar och möjlighet att lära sig något nytt</i>	15
5.6 Ha inflytande och kunna påverka sin arbetsituation	16
5.7 Ansvar och frihet för sig själva och gruppen	16
5.8 Ökad medvetenhet och aktiviteter utifrån hälsoprinciper	17
6. Diskussion	17
6.1 Metoddiskussion	17
6.2 Resultatdiskussion	19
6.3 Slutsats	22
Referenser	23
Bilaga 1	26

1. Introduktion

Människor får möjlighet att lära, får erfarenhet, utvecklar färdigheter och bygger upp en självkänsla genom att delta i aktiviteter. Deltar man i aktiviteter som upplevs som meningsfulla, bidrar det dessutom till att dagen får struktur (Goldberg, Brintnell, Goldberg, 2002). Det kan variera vilka aktiviteter som kan vara meningsfulla och engagerande och det är den enskilde individens förutsättningar och preferenser som avgör vilka dessa är (Leufstadius, Erlandsson, Björkman & Eklund, 2008). Att ha något meningsfullt att göra under dagen ger livet mål och mening. Engagemang i för individen meningsfulla aktiviteter, bidrar inte enbart till insikt om den egna kompetensen, förmågan och det egna värdet, men även till den enskilda individens livskvalitet (Hamell, 2004).

Vi vill med denna studie undersöka hur personer med psykiskt funktionshinder upplever och beskriver sin dagliga sysselsättning avseende meningsfullhet då vi anser att det har betydelse för den enskilde individens hälsa (Leufstadius et al., 2008). Dessutom är meningsfull daglig sysselsättning för personer med psykiskt funktionshinder målet, för såväl regeringens psykiatrisamordnare samt socialnämnden i kommunerna (Statens Offentliga Utredningar [SOU], 2006). Många kommuner erbjuder idag daglig sysselsättning för personer med psykiskt funktionshinder. Vilka förutsättningar och mål de olika kommunala verksamheterna har för daglig sysselsättning varierar. En del verksamheter har ett arbetsinriktat fokus och en del har ett socialt fokus, (träffpunkt), gemensamt är dock att aktiviteterna ska upplevas som meningsfulla av deltagarna. Denna studie är en del av ett större interventionsprojekt inom kommunal daglig sysselsättning på två enheter i södra Sverige. Projektet leds av Christel Leufstadius och Mona Eklund i forskargruppen HAV (Hälsa, Aktivitet och Välbefinnande) vid Lunds Universitet. Interventionen består av bland annat utbildning, workshops och handledning av personalen vid verksamheterna. Styrkor och svagheter i verksamheten utifrån brukarnas perspektiv identifieras med fokus på att aktiviteter ska vara meningsfulla vid den dagliga sysselsättningsenheten. Verksamheten arbetar sedan fram mål för sin intervention. Syftet med projektet är att verksamheterna ska kunna utveckla och berika sin verksamhet med aspekter av meningsfullhet i dagliga sysselsättningar, aspekter som visat sig vara meningsfulla av denna målgrupp i tidigare studier (Eklund, Hansson & Ahlqvist, 2004; Argentzell, Håkansson & Eklund). I denna studie vill vi undersöka hur brukarna upplever den dagliga sysselsättningen över tid, avseende meningsfullhet i aktivitet, och även om de upplevt

några förändringar under den pågående interventionsperioden efter fyra månader (av tolv månader totalt).

2. Bakgrund

2.1 Psykiskt funktionshinder och rätt till meningsfull sysselsättning

Regeringens psykiatrisamordning har i ett betänkande angett strategier för insatser till personer med psykiska sjukdomar och funktionshinder. Bostad och stöd i vardagen; arbete eller meningsfull sysselsättning; gemenskap och delaktighet i samhället samt goda vård- och stödinsatser är fyra områden som måste tillförsäkras personer med psykiskt funktionshinder (SOU, 2006). Vidare ska socialnämnden medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning. I § 5:7 i socialtjänstlagen [SOL], anges att socialnämnden ska medverka till att människor som av fysiska, psykiska eller av andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring, får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och leva som andra. Detta uppdrag förtydligades i psykiatrireformen 1995 (SOU, 2006), och kan ses som grunden till kommunernas uppbyggnad av sysselsättningsverksamheter för personer med psykiskt funktionshinder. Enligt nationell psykiatrisamordning har den kommunala sysselsättningen ofta aktiviteter med varierande målsättning och sysselsättningen upplevs inte alltid som meningsfull av deltagarna. Möjlighet att få eller återgå till arbete är ofta inte så stor. En anledning är att rehabiliteringsperspektivet och arbetslinjen har hamnat i bakgrunden till förmån för vård- och omsorgsperspektiven. Samhällets insatser för att stödja personer med psykiskt funktionshinder med rehabilitering, meningsfull sysselsättning eller arbete är bristfälliga och behöver utredas liksom kunskap om effektiva metoder (SOU, 2006).

2.2 Aktiviteter i det dagliga livet och hälsa

Inom arbetsterapi har det under åren utvecklats olika modeller som beskriver aktivitet och dess betydelse för människor. En modell är Canadian Model of Occupational Performance, CMOP (Townsend & Polatajko, 2007). Modellen beskriver hur aktivitetsutförandet utgår från begreppen person, aktivitet och miljö. I personbegreppet ingår fysiska, kognitiva och affektiva förutsättningar som individen behöver för att vara aktiv. Begreppet aktivitet består av aktivitetskategorierna produktivitet (avlönat och oavlönat arbete), personlig vård och fritid.

Inom begreppet miljö beskrivs de faktorer som påverkar, aktivitetsutförandet, vilket kan vara dels fysisk, social, kulturell eller institutionell miljö och dessa miljöer kan vara såväl stödande som hindrande för individen. I modellen ingår även det engelska begreppet *spirituality*, vilket är individens drivkraft för de aktiviteter han eller hon väljer att göra, och illustreras som en kärna i modellen. *Spirituality* finns inne i personen och är formad av miljön och ger personen upplevelser av aktivitet. *Spirituality* kan ses bland annat som individens drivkraft och som hans/hennes unika själv, inkluderande upplevelser av mening i det vardagliga livet (Townsend & Polatajko, 2007).

Hälsa är mer än bara frånvaro av sjukdom enligt CMOP (Townsend & Polatajko, 2007). Hälsan påverkas av hur man väljer och kontrollerar sina vardagsaktiviteter. Hälsan är individuell och den har ett förhållande mellan *spirituality*, tillfredsställelse i aktiviteter och individens sociala miljö. Dessa faktorer är i sin tur kopplat till rättigheter och lika möjligheter till aktiviteter. Aktiviteter kan anses vara meningsfulla för individen när de fyller ett mål eller syfte som är viktig för individen ur ett personligt eller kulturellt perspektiv (Townsend & Polatajko, 2007). Meningsfulla aktiviteter anses bidra till bättre hälsa och välbefinnande enligt arbetsterapeutiska teorier (Persson, Erlandsson, Eklund, & Iwarsson, 2001). Wilcock (1998), beskriver att aktiviteter är positivt för individens självkänsla, motivation och sociala förmågor och främjar mentalt välbefinnande. Hälsan påverkas av de dagliga aktiviteterna som individen utför i sitt liv. En studie med personer som hade diagnosen schizofreni visade att de som var nöjda med de dagliga aktiviteterna i sin helhet även skattade sin hälsa högt (Eklund, Hansson & Bejerholm, 2001). I studien fanns positiva samband mellan dagliga aktiviteter och framförallt livskvalitet, men även mellan dagliga aktiviteter och välbefinnande, psykosociala funktioner och andra hälsoaspekter (Eklund, Hansson & Bejerholm, 2001). Aktiviteter erbjuder ofta även en möjlighet till kontakt och samarbete med andra, möjlighet att utveckla relationer och att delta i samhället. Aktiviteter förser oss med sociala roller, ger en struktur till dagen och fyller våra liv med mening (Finlay, 2004).

2.3 Psykiskt funktionshinder

Det finns olika definitioner av psykiskt funktionshinder, följande är Socialstyrelsens definition: "En person har ett psykiskt funktionshinder om han eller hon har väsentliga svårigheter med att utföra aktiviteter på viktiga livsområden och dessa begränsningar har funnits eller kan antas komma att bestå under längre tid. Svårigheterna ska vara en konsekvens av en psykisk störning" (Socialstyrelsens Författningssamling [SOSFS], 2006).

Den största gruppen med personer som har ett psykiskt funktionshinder är personer med långvariga psykosjukdomar, varav schizofreni är en av de mest frekventa (Sandlund, 2005).

Några svårigheter som personer med psykiskt funktionshinder upplever är bristande initiativförmåga, minnesproblem och koncentrationssvårigheter vilka kan ge konsekvenser i aktivitet (Allgulander, 2008; Sandlund, 2005). Att engagera sig i aktiviteter på ett produktivt och självutvecklande sätt kan vara svårt för personer med psykiskt funktionshinder. Det kan bero på de inte har förmågan att utföra aktiviteten eller inte har ett etablerat mönster av rutiner och vanor. Detta kan i sin tur leda till att de inte utvecklar de roller som bekräftar identiteten och en acceptans i samhället (Bejerholm & Eklund, 2005). Personer med psykiskt funktionshinder skattar ofta sin hälsa lågt, har ofta inte tillgång till den öppna arbetsmarknaden och de har inga eller få sociala kontakter (Gahnström- Strandqvist, Liukko, & Tham, 2003). Gahnström med medarbetare visade dock i sin studie att personer med psykiskt funktionshinder som deltog i daglig sysselsättning i ett arbetskooperativ upplevde det som en stor lättnad att komma ifrån det passiva livet hemma till ett mer aktivt och socialt liv på den dagliga sysselsättningen. Att delta i daglig sysselsättning kunde leda till en upplevelse av utökad erfarenhet samt till ett nytt och mer aktivt liv. Isolering och passivitet i hemmet byts till deltagande i arbete och socialt liv (Gahnström- Strandqvist, Liukko, & Tham, 2003).

En annan studie har visat att det personer med psykiskt funktionshinder upplever som meningsfullt i vardagens aktiviteter är framför allt att ha kontakt med andra och med sin omvärld (Leufstadius et al., 2008). Även att få vara produktiv, se resultatet av en aktivitet, vara engagerad i en aktivitet och ”ha något att göra” anses meningsfullt. Struktur i vardagen med rutiner såsom att stiga upp ett visst klockslag, gå till en verksamhet en viss tid eller att ha andra återkommande rutiner kan också upplevas som meningsfullt (Leufstadius et al., 2008).

2.4 Teoretiska perspektiv på meningsfullhet i samband med aktivitet

Inom arbetsterapi finns beskrivet olika teoretiska utgångspunkter gällande upplevelser av mening i samband med aktivitet. Hamell (2004) beskriver mening i samband med aktivitet ur fyra olika dimensioner: *Doing*- ”att göra”. För en person som utför aktiviteter och sysselsätter sig har det ett värde i sig själv. Personen når ett resultat och utför aktiviteter som har ett särskilt syfte eller mål för individen. *Being* - ”att vara”, handlar om hur personen kan reflektera över olika situationer och hur han/hon upptäcker sig själv och lever i nuet. *Belonging* – ”tillhöra”, beskriver mening i form av tillhörighet i olika grupper, till exempel

familj, vänner, kolleger. Genom att vara värdefull för andra och ingå i ett större sammanhang skapas mening och det kan även innebära att utbyta tankar och erfarenheter. Slutligen *becoming* – ”att bli”, innebär att personer kan ha målbilder av sig själv i framtiden och de aktiviteter och projekt som han/hon vill uppnå i livet vilket skapar mening (Hamell, 2004).

En svensk modell, ValMO- modellen beskriver görandet utifrån tre samverkande triader. Aktivitetstriaden, värdetriaden och perspektivtriaden, där värdetriaden definierar värdet av aktiviteten. Värde och mening är besläktade fenomen och för personen som utför en aktivitet finns det i modellen beskrivet tre aktivitetsvärden; konkreta, symboliska och självbelönande värden (Persson, Erlandsson, Eklund, & Iwarsson, 2001). Den konkreta värdedimensionen förklarar resultatet av aktiviteten som konkret och påtaglig. Det kan vara en tillverkad produkt som kan säljas och resulterar i att personen får en inkomst. Konkret värde kan också vara att lära sig nya förmågor. Det konkreta värdet fokuserar mer på resultatet av aktiviteten än på upplevelsen av att utföra den. Det symboliska värdet i en aktivitet är mer osynligt. Det är personligt, kulturellt och/eller universellt betingat och är unikt utifrån varje enskild person. Det kan till exempel vara hur personen utan ord kommunicerar sin identitet för omgivningen genom en aktivitet. Det kan också vara ett plötsligt känslomässigt klimax, som yttrar sig i till exempel glädje eller sorg- *katharsis*. Den tredje värdedimensionen är den självbelönande. Personen går helt in i aktiviteten för att han/hon upplever lust och glädje i att utföra aktiviteten. I själva upplevelsen och i görandet kan personen glömma tid och rum och får då en upplevelse av *flow*. I motsats till det konkreta värdet är då resultatet inte viktigt. ValMO- modellen synliggör något i allmänhet ouppmärksammat, nämligen de inneboende värden som aktiviteterna i vardagen kan ge (Persson et al., 2001).

Ytterligare teorier från andra ämnesområden är till exempel Csíkszentmihályi (1999) som har studerat *flow* och flowupplevelser, vilka gränsar till upplevelser av meningsfullhet. Upplevelse av mening sker i direkt interaktion mellan individen och dennes vardagliga aktiviteter. När utmaningen i aktiviteten matchar personens förmåga uppstår en starkt förhöjd medvetandenivå, en flowupplevelse i vilken personen är totalt uppslukad och känner lycka och glädje. När flowupplevelse infinner sig har personen full koncentration, hon/han känner ett inre lugn och det finns en känsla av tidlöshet. Utförandet av aktiviteten upplevs både som självbelönande och stimulerande och personen har en euforisk känsla av lycka och glädje. Detta tillstånd av görande skapar inte bara mening i den direkta händelsen utan även mening i livet som helhet. Att vara tillsammans med andra människor, vara aktiv, utföra något

meningsfullt har betydelse för människan i vardagslivet. När en person utför en aktivitet, upplever hon/han någonting. En upplevelse består i av att personen handlar, känner och tänker (Csíkszentmihályi, 1999).

Ett annat perspektiv på meningsfullhet är det salutogena hälsoperspektivet (Antonovsky, 2003), som fokuserar på olika faktorer som gör att personen är vid god hälsa där bland annat meningsfullhet ingår. Antonovsky menar att om personen är vid god hälsa, beror på hur hög eller låg känsla av sammanhang (*KASAM*) han eller hon har. *KASAM* omfattas enligt Antonovsky av tre begrepp eller fenomen. *Begriplighet*: Att det som inträffar är förståeligt och upplevs som ordnat, strukturerat och tydligt. *Hanterbarhet*: Att personen har en upplevelse av att ha tillräckliga resurser för att kunna möta olika situationer i livet. *Meningsfullhet*: Att personen har en upplevelse av delaktighet i det som sker. Mellan de tre komponenterna finns en inbördes ordning där meningsfullheten är mest central och en förutsättning för en genuin och bestående begriplighet och hög hanterbarhet (Antonovsky, 2003). Kan personer med psykiskt funktionshinder få uppleva meningsfullhet i vardagen kan troligen också deras *KASAM* öka.

Meningsfull daglig sysselsättning för personer med psykiskt funktionshinder är av stort värde både för de individer som ska ta del av dessa insatser och ur ett samhällsperspektiv. Behov av förbättringar för att utveckla samhällets insatser till denna grupp poängteras i Socialdepartementets rapport om nationella strategier (SOU, 2006).

Denna studie genomförs under ett pågående interventionsprojekt och vi vill därför undersöka deltagarnas upplevelse av meningsfullhet i aktiviteterna på sysselsättningsenheten och eventuella förändringar. Hur upplever personerna i vår studie sin dagliga verksamhet? Finns det något i personernas dagliga aktiviteter, som de beskriver som meningsfullt? Kan vi genom denna studie visa att interventionen i projektet bidrar till att personerna upplever och beskriver en meningsfull daglig sysselsättning, så kan denna kunskap förhoppningsvis vara intressant för andra arbetsterapeuter som i sitt arbete möter personer med psykiskt funktionshinder. Kunskapen kan även användas av de, vars mål är att arbeta för att förbättra och utveckla kommunala dagliga verksamheter för personer med psykiskt funktionshinder.

3. Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur personer med psykiskt funktionshinder upplever och beskriver sin dagliga sysselsättning i kommunen avseende meningsfullhet under ett pågående interventionsprojekt. Vidare är syftet att undersöka om de upplevt några förändringar under interventionen avseende upplevd meningsfullhet i aktiviteterna på sysselsättningsenheten.

4. Metod

Studien har en kvalitativ ansats och är en del av ett större interventionsprojekt som pågår under ett år. Kvalitativ ansats och intervjuer används för att fånga bredden av upplevelser och fenomen som kan vara viktiga att beskriva (Malterud, 2009). Eftersom vi ville ha nyanserade beskrivningar av hur personerna upplever sin dagliga sysselsättning, ger den kvalitativa forskningsintervjun en unik möjlighet och intervjupersonerna får möjligheten att beskriva sina levda vardagsliv utifrån sin livsvärld och erfarenheter (Kvale & Brinkmann, 2009).

4.1 Urval

Till studien valdes två av åtta deltagande enheter för kommunal daglig sysselsättning med arbetsinriktad verksamhet i södra Sverige, för personer med psykiskt funktionshinder. Tio personer per enhet var deltagare i det större projektet och utav dessa personer gjordes ett strategiskt urval av tre personer per enhet, totalt sex personer. Samtliga sex som tillfrågades tackade ja till att delta och därmed blev det inget bortfall i denna studie.

Kriterier för urvalet var att deltagarna skulle ha ett psykiskt funktionshinder och delta i den kommunala dagliga sysselsättningen minst fyra timmar per vecka samt delta i interventionsprojektet. Vidare var urvalskriteriet att personerna skulle ha lätt för att kommunicera och kunna hantera en intervjusituation. I urvalet eftersträvades heterogenitet avseende ålder och kön så långt det var möjligt. Sex personer med psykiskt funktionshinder som deltog i kommunal daglig sysselsättning och som ingick i det större projektet intervjuades. Tre kvinnor 46, 57 och 63 år gamla, samt tre män i åldrarna 45, 58 och 63.

4.2 Datainsamling

Intervjuerna genomfördes i huvudsak av författarna vid respektive enhet i ett rum där vi kunde sitta ostört, i en miljö som var känd för intervjupersonen. Det försäkrades dessutom att intervjupersonens kontaktperson på enheten fanns tillgänglig efter intervjun, om behov av detta skulle uppstå. Detta innebar att intervjupersonerna kunde känna sig trygga och avslappnade vilket är viktigt när man genomför en intervju (Kvale, 1996). Intervjun genomfördes utifrån en intervjuguide med några övergripande teman, vilka var *Person, Miljön, Aktiviteter* samt *Interventionen*. Frågorna formulerades så att vi skulle få svar på syftet med studie utifrån våra teman, men frågorna var endast hjälpfrågor och ”probing” användes kontinuerligt för att stimulera till ett öppet samtal om temana (Bilaga 1). Därmed kunde intervjupersonens svar följas upp och ge nya riktningar (Kvale & Brinkmann, 2009). Före intervjutillfällena genomfördes provintervjuer av författarna på flera olika personer. Detta för att frågorna skulle förstås och om missförstånd uppstod skulle detta kunna rättas till innan de ordinarie intervjuerna genomfördes. De nedskrivna frågorna formulerades i talspråk och små justeringar gjordes. Provintervjuerna gjordes också för att författarna skulle få erfarenhet av att genomföra en intervju.

4.3 Procedur

Vid varje enhet för daglig sysselsättning fanns en kontaktperson utvald i det större projektet. Kontakt togs med kontaktpersonen på respektive enhet som gjorde ett urval av tre personer. Datainsamlingen påbörjades efter att etisk prövning hade skett i samband med ett etiskt seminarium där lärares och studenters rådgivande beaktades. Informationsbrev om studien skickades till kontaktpersonen som vidarebefordrade brevet för att inhämta informerat samtycke från deltagarna. Förutom den skriftliga informationen repeterades informationen muntligt för deltagarna vid intervjutillfället innan intervjun påbörjades. Sex intervjuer gjordes, tre av vardera författare. Vid fyra av intervjuerna deltog förutom författaren och intervjupersonen även handledaren för det större projektet. Detta för att fånga upp och bevaka det som rörde det stora projektet. Diktafon användes vid intervjuerna för inspelning. För att bearbeta den insamlade informationen transkriberades intervjuerna. Transkribera innebär att intervjuerna skrivs ner i text och att texten ska så verklighetstroget som möjligt återge intervjusituationerna. Texten ska också ges möjligt att läsas mellan raderna för att författarna ska minnas situationen när historien berättades och inte enbart vad som blev sagt (Malterud, 2009). Författarna transkriberade tre intervjuer var och därefter var rådata mer tillgängligt för analys.

4.4 Analys

Vid analysen av intervjuerna användes kvalitativ innehållsanalys med induktiv ansats vilket innebär att texten analyseras förutsättningslöst utifrån intervjupersonernas berättelser. Kvalitativ innehållsanalys fokuserar på att identifiera likheter och skillnader i texten som sedan uttrycks i kategorier och teman på olika nivåer (Lundman & Hällgren-Graneheim, 2008). Meningsbärande delar av den transkriberade texten, det vill säga ord, meningar och stycken som var meningsbärande utifrån syftet, plockades ut från varje intervju. Genom att därefter kondensera och abstrahera texten, gjordes texten möjlig att analysera och den försågs med reflektionskoder för att beskriva vad texten handlade om och göra den tolkningsbar för författarna. Författarna tog efter detta steg in handledaren för att medanalysera och för att få en validering av data i analysprocessen i syfte att öka studiens trovärdighet (Lundman & Hällgren-Graneheim, 2008). Eftersom handledaren är forskare i det större projektet och även deltog i fyra av de sex intervjuerna kunde vi diskutera de framväxande temana och kategorierna för att nå ett samförstånd i analysen. Teman och kategorier som besvarade studiens syfte växte fram i processen. Belysande citat från deltagarna valdes ut för respektive tema och kategorier.

4.5 Etiska överväganden

Deltagarna informerades om studiens syfte och tillvägagångssätt. Informerat samtycke inhämtades av deltagarna skriftligt på en blankett som talade om att deltagandet var frivilligt och kunde avbrytas när som helst. Att inte delta i studien skulle inte påverka vidare behandling. Samtycke inhämtades även muntligt på plats före intervjun. Deltagarnas integritet har respekterats och för att skydda deras identitet har all data bearbetats konfidentiellt. Insamlad data har förvarats säkert under arbetets gång och personerna som intervjuades är avidentifierade i rapporten.

5. Resultat

Resultatet visade att deltagarna upplevde meningsfullhet på sin dagliga sysselsättning. Samtidigt beskrev de att det hade skett positiva förändringar efter att interventionsprojektet startade. Resultatet av studiens första syfte, som var att undersöka hur deltagarna upplevde och beskrev sin dagliga sysselsättning avseende meningsfullhet, presenteras under fem teman; *Social tillhörighet, Aktivitetsengagemang och struktur på veckan, Att ha lagom krav, Känna glädje och kreativitet, Målinriktad arbetsprocess och varierande utmaningar*. Studiens andra syfte avseende meningsfulla upplevda förändringar under det pågående interventionsprojektet, beskrivs under tre teman; *Ha inflytande och kunna påverka sin arbetssituation, Ansvar och frihet för sig själva och gruppen, Ökad medvetenhet och aktiviteter utifrån hälsoprinciper*. Under respektive tema finns kategorier som framkom inom respektive tema med exemplifierande citat från deltagarna. Figur 1 visar en översikt av teman och kategorier.

FIGUR 1 Teman och kategorier

Social tillhörighet

Att vara en del av ett större sammanhang och känna grupptillhörighet

Att vara behövd

Tillåtande klimat med rak kommunikation

Aktivitetsengagemang och struktur på veckan

Att vara aktiv och sysselsatt

Att ha struktur och rutiner

Att ha lagom krav

Lagom krav i tid och aktivitet

Insikt om resurser och begränsningar på väg till återhämtning

Känna glädje och kreativitet

Känna kreativitet, flow och ha egna idéer

Känna glädje

Målinriktad arbetsprocess och varierande utmaningar

Att ha mål och vara produktiv

Variation i aktivitet, nya utmaningar och möjlighet att lära sig något nytt

Ha inflytande och kunna påverka sin arbetssituation

Ansvar och frihet för sig själva och gruppen

Ökad medvetenhet och aktiviteter utifrån hälsoprinciper

5.1 Social tillhörighet

Detta tema beskriver hur deltagarna upplevde det meningsfulla i att ha vänner och arbetskamrater på den dagliga sysselsättningen. Att vara knuten till enheten gjorde även att de kom ut bland andra människor och det upplevdes som väldigt positivt. Temat redovisas genom tre kategorier.

5.1.1 Att vara en del av ett större sammanhang och känna grupptillhörighet

Flera av deltagarna uppgav att den sociala gemenskapen på den dagliga sysselsättningen var det som var mest betydelsefullt. De beskrev alternativet som passivitet och isolering i hemmet. På den dagliga sysselsättningen upplevde de god kamratskap, samarbete och att vara en del av ett större sammanhang. Att hålla samman gruppen på den dagliga sysselsättningen med gemensamma återkommande traditioner och utflykter ansågs viktigt av deltagarna, vilket skapade en stark grupptillhörighet.

”...och vi har också våra utflykter som också handlar om att kunna hålla ihop när vi är ute”(1).

”Vi har ett mål att när vi ska ut, då ska alla med. Vi fick erbjudande från restaurangskolan att vi kunde komma åtta åt gången, men det vill vi inte, vi vill samla alla som vill med”(1).

5.1.2 Att vara behövd

Genom att delta i den dagliga sysselsättningen upplevde deltagarna att de har en funktion och gör nytta. De kände sig värdesatta av både personalen och de övriga deltagarna. Om deltagarna inte infann sig på den dagliga sysselsättningen var de saknade och behövda och blev då uppringda. Det kunde även handla om att deras kunskap eller idéer tillvaratogs. Några uttryckte det så här:

”Jag har satt några goda avtryck här i huset, man kan inte säga annat”(1).

”...sen det att man känner sig behövd lite också, det är skönt det med.”(3)

”då är man saknad, vad ska man säga...om jag har det bra här, varje dag och är jag inte här till då ringer hon på telefon direkt och säger: 'Var f-n tog du vägen?'”(5).

”Det handlar också om att hjälpa de andra...jag vill gärna ha lite mentorstatus och det värdesätter de också i huset och det passar mig”(1).

5.1.3 Tillåtande klimat med rak kommunikation

Flera av deltagarna uppgav att de hade en rak och öppen kommunikation med såväl personal som övriga deltagare, de kunde säga vad de tyckte och tänkte och det förekom inget prat bakom ryggen. Deltagarna kände även en förståelse för varandras situation och en acceptans att alla var olika med olika behov. De ansåg också att miljön var anpassad för var och ens olika funktionshinder.

”personalen är jättebra, är det någonting säger man det, pratar om det...är väl en sak som jag tycker är jättebra här också, för det är inte en massa skitsnack och trams...”(4)

5.2 Aktivitetsengagemang och struktur på veckan

Temat antyder att deltagarna upplevde meningsfullhet genom att vara sysselsatta med aktiviteter på enheten. Det betydde mycket att ha något att göra och personerna beskrev hur de regelbundna rutinerna på den dagliga sysselsättningen gav mening och struktur på veckan. Temat delades in i två kategorier.

5.2.1 Att vara aktiv och sysselsatt

Det betydde mycket för deltagarna att ha något att göra. Alternativet var oftast att bara sitta hemma och ”glo” som en del deltagare uttryckte det. Genom att vara sysselsatt fick deltagarna annat än sitt funktionshinder att tänka på och de deltagare som nyligen hade varit hemma under lång tid, upplevde sig själva som aktiva igen, vilket i sin tur upplevdes väldigt meningsfullt.

5.2.2 Att ha struktur och rutiner

Deltagarna beskrev betydelsen och det meningsfulla i att stiga upp på morgonen för att gå iväg till sin sysselsättning. Många deltagare beskrev att de hade struktur på sin vecka, att de kom regelbundet och samma veckodagar till enheten. Personerna uttryckte att det var viktigt att ha fasta tider och rutiner. Tiderna som de hade var individuella och kunde regleras från person till person. De kunde klart och tydligt uppleva skillnaden på vardag och helg, vilket ansågs meningsfullt. En deltagare uttryckte det så här:

”hade man gått hemma hade man inte brytt sig om vilken dag det var”(3).

5.3 Att ha lagom krav

Detta tema innehåller två kategorier och skildrade hur lagom krav i aktivitet, samt lagom krav från omgivningen på enheten var centralt för att var och en av deltagarna skulle ha möjlighet att återhämta sig och uppleva mening. Att motivationsprocessen fick ta tid och att deltagarna med stöd från omgivningen kunde nå sina individuella mål gav en balans mellan krav och trygghet. Vidare beskriver temat att deltagarna hade fått en insikt om sina egna resurser och begränsningar genom att vara engagerade i olika aktiviteter, vilket upplevdes meningsfullt.

5.3.1 Lagom krav i tid och aktivitet

Att tiden och aktiviteterna på den dagliga sysselsättningen var anpassad utifrån individen och dennes funktionshinder beskrev deltagarna som meningsfullt. Aktiviteterna som deltagarna utförde var välkända för dem och hade oftast en koppling till tidigare erfarenheter. Deltagarna beskrev arbetssituationen på den dagliga sysselsättningen som lugn och utan press och att de arbetade utifrån sina förmågor. De hade möjlighet att sakta öka eller om behov fanns, minska sin arbetstid utifrån sina funktionshinder.

5.3.2 Insikt om resurser och begränsningar på väg till återhämtning

Deltagarna hade god insikt om sitt funktionshinder och var medvetna om att de inte klarade av krav och ansvar som tidigare yrkesliv hade inneburit. Personerna förklarade att på den dagliga sysselsättningen fick motivationsprocessen lov att ta sin tid och att det fanns möjlighet att gradvis återhämta sig. De fann arbetsbelastningen som ”lagom”, och då upplevdes aktiviteterna meningsfulla.

” det är ju rätt så mycket emellanåt, men det är ju inte detsamma som att jobba i ett stort varuhus, det är inte samma. Det är ju betydligt mindre, men eftersom man då är sjuk så har det...är det lagom”(2).

”Ja, jag är rätt så nöjd som det är, fixar jag inte krav och press och för avancerade grejor, då kör det bara ihop sig totalt, så jag tycker för min del är det bra”(4).

5.4 Känna glädje och kreativitet

Detta tema beskriver två kategorier och handlar om hur deltagarna upplevde skaparglädje på den dagliga sysselsättningen. Det betydde mycket för personerna att få lov att göra något som de var intresserade av och som de tyckte var roligt att hålla på med. Att de tillsammans med andra kunde utveckla nya idéer och sedan få utforma dessa upplevdes även som meningsfullt.

5.4.1 Känna kreativitet, flow och ha egna idéer

Deltagarna beskrev att de fick använda och utveckla sina kreativa förmågor i olika aktiviteter och att de med egna och ibland gemensamma idéer, tillverkade olika produkter för bland annat försäljning. Detta upplevdes väldigt meningsfullt. På en av enheterna lagade deltagarna mat tillsammans och de utgick oftast från recept, men det fanns även utrymme för egna idéer:

”Ibland hittar vi på, jag har ju medhjälpare också”(6).

En av intervjupersonerna beskrev även upplevelsen av flow:

”För det mesta ibland så oh var f-n är jag och så kikar jag upp, var är jag, oh man bara liksom ah, ja kanske för fem sekunder försvinner...X(personal) kallar det för flow”(5).

5.4.2 Känna glädje

Flera av deltagarna uttryckte glädje att få vara på den dagliga sysselsättningen. Dels glädje i aktivitetsutförandet och dels glädje med sina arbetskamrater. Att kunna äta lunch tillsammans och ha gemensamma fikastunder upplevdes också som meningsfullt, och gav mycket glädje.

”mig ger det glädje och sätta mig bakom pianot och sitta och spela, eftersom jag gillar att sitta och spela”(5).

”Jag har varit glad för att vara här och de har också varit glada för att ha mig här. Jag har tillfört en hel del nya saker”(1).

5.5 Målinriktad arbetsprocess och varierande utmaningar

Temat handlar om att det var viktigt för deltagarna att det fanns ett mål med aktiviteterna som de utförde, oavsett om de tillverkade produkter eller utförde olika sysslor på enheten för att det skulle upplevas meningsfullt. De kunde också prova på nya aktiviteter och de upplevde det som meningsfullt att få prova på nya utmaningar. Inom temat utkristalliserades två kategorier.

5.5.1 Att ha mål och vara produktiv

Personerna beskrev att de upplevde aktiviteterna på den dagliga sysselsättningen som om de gått till ett arbete. Personalen på sysselsättningsenheterna hade tillsammans med deltagarna som mål att producera varor som sedan såldes. Personerna kunde följa en "röd tråd" från råvara till färdig produkt och sedan till försäljning. Deltagarna hade också mål för när produkterna skulle vara färdiga för att de skulle kunna säljas och detta skapade mening. En del produkter var säsongsbetonade. Det visade sig att det var viktigt att producera för att sedan ha försäljning, en person sade att:

"vad skulle man annars göra med sakerna? Att göra saker bara för att göra saker det ska man inte, det är nästan värre än att inte göra något. Ska man bara göra en sak som bara står där är nästan som att göra narr av folk" (1).

5.5.2 Variation i aktivitet, nya utmaningar och ha möjlighet att lära sig något nytt

Sysselsättningsenheterna erbjöd olika former av aktivitet även om deltagarna oftast hade sina så kallat fasta arbetsuppgifter och detta upplevdes meningsfullt. Att ha möjlighet att prova på andra aktiviteter än de arbetsuppgifter som de redan hade upplevdes som positivt av personerna. De nya utmaningarna ledde ofta till att deltagarna lärde sig något nytt, vilket upplevdes som meningsfullt i sig då det gav möjlighet till utveckling. En deltagare uttryckte det så här i samband med att hon lärde sig mer om att arbeta med datorn:

"det är ju intressant, man kan ju slå upp om man är nyfiken på något och sådant...som är nödvändigt, men det tog ju lite tid innan man..., plötsligt lossnade det"(6).

Nedan beskrivs de olika förändringar som var kopplade till målen i det pågående interventionsprojektet och som deltagarna upplevde som meningsfulla. Tre teman framkom som beskriver förändringarna.

5.6 Ha inflytande och kunna påverka sin arbetssituation

De förändringar som deltagarna på de båda enheterna uttryckte var mest tydliga efter att interventionsprojektet startade var att de upplevde sig ha mer inflytande på sin situation och på enheten vilket var meningsfullt för dem. Detta tog sig uttryck i form av till exempel nya gruppmöten som de hade tillsammans, personal och brukare varannan månad. Ny form för dagordning och en annan struktur på mötena hade implementerats för att alla skulle känna sig delaktiga och för att kunna ventilera sina åsikter. På en av enheterna hade de inte haft gemensamma möten tidigare och deltagarna upplevde det som positivt och att det nu var lättare att påverka sin arbetssituation. Att ha inflytande och möjlighet att påverka sina aktiviteter och enheten upplevdes meningsfullt.

”Ja, men det är klart är man då flera stycken, så kanske någon säger något, så kommer man på något annat också då kanske”(3).

5.7 Ansvar och frihet för sig själva och gruppen

Personerna berättade att de nu tog mer ansvar för varandra som arbetsgrupp genom att rättvist dela upp arbetsuppgifter mellan sig. De tog också ansvar för att alla skulle kunna ha gemensamma fikaraster, och att ha både ansvar och frihet upplevdes skapa mening. En person berättade att de i utvecklingssamtal med personal hade möjlighet att uttrycka vilka idéer de hade och vilka projekt på enheten de ville delta i framöver. Angående ansvar och frihet uttryckte några deltagare så här:

”att man visar att man tar ansvar och administrerar den frihet man får, det handlar det också om”(1).

”Så det var någon annan som erbjöd sig att de kan komma och avlösa så att jag kan gå och fika”(2).

5.8 Ökad medvetenhet och aktiviteter utifrån hälsoprinciper

Ett av målen med interventionerna var också att införa en större medvetenhet om olika hälsoprinciper på den dagliga sysselsättningen. Deltagarna vittnade om en mer varierad och näringsrik kost. Tillsammans planerade de, beställde råvaror och tillagade maten på sysselsättningsenheten och detta upplevdes meningsfullt av deltagarna. Det fanns numera också möjlighet att motionera på ett gym varje vecka, där det fanns motionscyklar, roddmaskiner och redskap. Där kunde var och en välja det som passade för henne/honom och deltagarna motionerade utifrån vad de klarade av. Stretching och avslappning hörde också till motionspassen.

”Få en god och varierad kost, sen ser vi till att det är någon form av grönsaker till, sallad, det kan vara kokta grönsaker. På det sättet blir det inte enformigt, dagarna kommer inte att likna varandra om inte annat har du variation på all mat”(1).

”Det är mycket bra, jag motionerar mer för att röra mina leder, så det handlar om att hålla igång...man kommer som man är och man arbetar i den takt man klarar det”(1).

6. Diskussion

6.1 Metoddiskussion

Då syftet med denna studie var att undersöka hur personer med psykiskt funktionshinder upplever och beskriver sin dagliga sysselsättning avseende meningsfullhet, valdes en kvalitativ ansats, då detta är den bästa metoden för att fånga intervjupersonens livsvärld (Kvale & Brinkmann, 2009). Kvalitativa studier ställer stora krav på att de som genomför intervjun bör vara tränade (Backman, 2008). Hade författarna i denna studie varit mer tränade hade de möjligen fått fram ännu mer information som hade kunnat påverka resultatet. Författarna ställde ibland ledande frågor till deltagaren och befarade att detta skulle minska studiens tillförlitlighet. Enligt Kvale (1997), kan detta tvärtom förstärka tillförlitligheten, då det i kvalitativa studier ofta passar att ställa ledande frågor för att pröva tillförlitligheten i intervjupersonens svar (Kvale, 1997). Eftersom intervjupersonerna har ett psykiskt funktionshinder, som oftast innebär kognitiva svårigheter är det relevant att ifrågasätta om

deltagarna uppfattade våra frågor som de var tänkta och skulle därmed kunna påverka studiens giltighet.

Några provintervjuer gjordes före första intervjutillfället som ansågs vara till stor nytta för oss, men det hade varit önskvärt att det fanns mer tid för att kunna genomföra fler provintervjuer, för att öva upp intervjutekniken och på ett naturligt sätt använda ”probing”. Intervjuerna genomfördes på respektive enhet vilket författarna tror bidrog till att deltagarna kände sig trygga och avslappnade vid intervjutillfället. Vid samtliga intervjuer användes diktafon vilket gjorde att författarna kunde koncentrera sig på deltagarna och deras berättelse. Vidare gjorde detta att inspelningarna kunde lyssnas på om och om igen. Detta bidrog till att allt som blev sagt under intervjun blev analyserat och påverkar studiens trovärdighet positivt. Rummen som intervjuerna genomfördes i var inte så välisolerade som önskat då vi senare under transkriberingen av intervjuerna stördes av ljud utanför rummen, som kommit med på bandinspelningen. Intervjuguiden var ett stöd vid intervjutillfällena, för att frågorna som ställdes skulle fånga in de teman som representerade studiens syfte. Två av deltagarna pratade danska vilket kan påverka studiens pålitlighet eftersom författarna kan ha tolkat nyanserade ord fel i intervjuerna.

Det gjordes ett strategiskt urval för studien. Personalen på respektive enhet valde ut deltagarna som skulle intervjuas utifrån givna kriterier. Detta var till stor hjälp eftersom personalen var en trygghetslänk mellan författarna och deltagarna och det kan ha bidragit till att personerna tackade ja till att bli intervjuade. Vi inser dock att det kan finnas en möjlighet att personalen valde ut de personer som de ansåg vara mest positiva till den dagliga sysselsättningen, eller att de personer med en högre funktionsnivå var mer benägna att tacka ja. Sex deltagare deltog i studien och hade författarna haft ett större antal deltagare i studien hade detta möjligtvis kunnat öka studiens giltighet. Det visar sig dock att kvalitativa studier, bygger oftast inte på material från ett stort antal deltagare, och beskrivningar och begrepp kan ändå utvecklas från ett bra strategiskt urval (Malterud, 2009).

Intervjuerna gav ett rikt textmaterial vilket ökar studiens trovärdighet. Genom att författarna som genomförde intervjuerna även transkriberade, blev det tidigt tillgång till ett detaljerat material (Malterud, 2009), vilket i sig är en början till analys (Kvale & Brinkmann, 2009). Genom transkriberingen får författaren återuppleva intervjusituationen och minns då intervjupersonens mimik, kroppsspråk och tonfall (Malterud, 2009). Av de sex deltagarna var

det en jämn fördelning mellan kvinnor och män och de befanns sig i övre medelåldern. Spridningen angående kön anses vara bra men för studiens giltighet hade en ökad spridning av ålder varit önskvärd, till exempel personer mellan 20 och 45 år (Lundman & Hällgren-Graneheim, 2008). I analysen av studien användes innehållsanalys (Lundman & Hällgren-Graneheim, 2008). Författarnas uppfattningen av denna metod var tydlig och konkret för att analysarbetet skulle fortgå och det underlättades, när teman och kategorier bildades. Erfarenheterna av analysarbetet var att det emellanåt framkom data som passade in under mer än ett tema, vilket Lundman och Hällgren-Graneheim (2008) bekräftar, eftersom människors upplevelser kan vara så sammanflätade och därför passa in i flera teman. Genom att handledaren medanalyserade och var med när teman och kategorier bildades, styrker det studiens trovärdighet. Tiden som avsattes för analysarbetet anses vara för kort och kan ha påverkat studiens trovärdighet.

6.2 Resultatdiskussion

Ett av studiens syfte var att undersöka hur personer med psykiskt funktionshinder upplever och beskriver sin dagliga sysselsättning i kommunen avseende meningsfullhet under ett pågående interventionsprojekt. Författarna anser att resultatet svarade på detta syfte genom att deltagarna beskrev hur de på olika sätt fann den dagliga sysselsättningen meningsfull. Det som genomsyrade resultatet var deltagarnas uttryck för hur det sociala sammanhanget på enheterna upplevdes som meningsfullt. Att träffa och ha kontakt med andra människor var betydelsefullt och de hade en god kontakt och dialog med sina arbetskamrater och personalen på enheterna. Personerna beskrev hur de samarbetade och hjälpte varandra samt hur viktig gruppen var för dem. Detta resultat stämmer överens med tidigare forskning. Leufstadius, et al (2008) beskriver, att ha en social tillhörighet är en basal nödvändighet för varje individ och hans/hennes identitet. Genom att tillhöra en grupp av människor kan en person känna sig värdefull och tillsammans med andra kan de utbyta tankar, idéer och erfarenheter (Hamell, 2004). Personerna kände sig behövda av sina arbetskamrater och av personalen och de visste att de var saknade om de inte kom till sina fasta tider. Vara behövd och kunna hjälpa andra samt vetskapen att vara värdefull för andra, likväl som för sig själv är en grundläggande del i meningsfullhet (Hamell, 2004).

Att vara aktiv ger en tillfredsställelse och mening åt livet (Wilcock, 1998). Resultatet visade också att aktivitetsengagemang och att ha struktur på veckan var meningsfullt. Personerna uttryckte att det var skönt att få stiga upp på morgonen och gå iväg till sin sysselsättning. Att

deltagarna i studien upplever meningsfullhet i sin dagliga sysselsättning, bidrar också till att deras vardag blir mer begriplig och hanterbar, vilket ökar deras känsla av sammanhang (Antonovsky, 2003). Att vara aktiv på den dagliga sysselsättningen och att ta sig ut från sin hemmiljö och vara en del av den vardagliga miljön kan vara en strategi för att bryta en isolering i hemmet. Isolering och ensamhet har visat sig vara vanligt bland personer med psykiskt funktionshinder (SOU, 2006). Människor som är delaktiga på sysselsättningsenheter har i stora delar liknande rutiner som de människor som har lönearbete (Argentzell et al.). Detta stämde väl överens med deltagarna i vår studie som hade sina fasta dagar och arbetstider, och med gemensamma fika- och lunchpauser. Personer som deltar regelbundet i daglig sysselsättning, upplever oftast mer struktur på sin vardag, interagerar med fler människor och blir mindre beroende av vård och omsorg (Eklund et al., 2004). Genom förvärvade erfarenheter och automatisering av dessa, utvecklas olika vanor hos människan i för henne en bekant miljö. Med hjälp av dessa vanor skaffar sig människan roller genom att interagera med andra människor (Kielhofner, 2004).

Genom att ha fasta rutiner på sin dag, så ger det en meningsfullhet åt de aktiviteter man ägnar sig åt. Även Eklund et al. (2004), förklarar att genom att ha arbetstider att passa så får personerna bättre struktur och rutiner. Författarna anser att det är bra att deltagarna kunde anpassa arbetstiderna och öka antalet timmar successivt efterhand utifrån deras förmåga, men det var också positivt att det fanns möjlighet att minska antalet timmar för den enskilde individen. Det måste finnas en balans mellan krav och trygghet för att personerna ska kunna öka sitt självförtroende och ha en möjlighet att återhämta sig. För att personer med psykiskt funktionshinder ska känna meningsfullhet i aktivitet ska han/hon ha lagom krav i tid och aktivitet och det anses vara bra att varje deltagare har sina arbetstider och aktiviteter som de klarar av utifrån förmåga sin egen förmåga. Det är bra med ett tillåtande klimat från såväl arbetskamrater som personalen på enheterna, så att personerna inte känner press och stress och att var och en har möjlighet att återhämta sina krafter. Deltagarna är väl medvetna om sina funktionshinder och vilken arbetsbelastning de klarar av.

Det finns ett inneboende behov och en vilja att delta i meningsfulla aktiviteter hos varje individ (Townsend & Polatajko, 2007). Att aktiviteterna som utfördes på enheterna var meningsfulla, betydde mycket för deltagarna i vår studie. De kände glädje i sina aktiviteter och i de saker som de producerade. En tidigare studie visar att det ger både tillfredsställelse och glädje för personer med psykiskt funktionshinder att ha en meningsfull aktivitet och att

kunna utföra den (Yilmaz, Josephsson, Danermark, & Ivarsson, 2008). En annan studie visar att aktiviteter som är kreativa och ger glädje för personen också är meningsfulla för personen (Leufstadius et al., 2008), vilket även denna studie visar. Personerna i studien som har en medelålder på 55 år, har haft sitt psykiska funktionshinder i många år. Detta har medfört att de under åren har utvecklat olika coping-strategier och lärt sig att hantera och leva med sitt funktionshinder. Det kan antas att deltagarna har varit aktivitetsberövade (Wilcock, 1998), under delar av sitt tidigare liv och nu funnit sig tillrätta med den dagliga sysselsättningen och aktiviteterna där. Resultatet av studien hade möjligen inte haft samma positiva resultat om personerna som intervjuades hade varit yngre och befann sig tidigt i sin erfarenhet av sitt psykiska funktionshinder.

Deltagarna på enheterna hade mål med aktiviteterna som de utförde, som till exempel att tillverka produkter vilka sedan såldes. Det gav ett aktivitetsvärde för personerna. Aktivitetsvärdet är en förutsättning för att aktiviteten ska upplevas som meningsfull (Persson et al., 2001). Genom att deltagarna fick se dels resultatet av produkterna de tillverkade och dels vara med vid försäljningen gav det personerna ett konkret värde vilket ValMO beskriver som det aktivitetsvärdet som är synligt och påtagligt. Konkret värde kan vara meningsfullt då personen förvärvar användbar kompetens och utförandet leder till en konkret produkt som är värdefull för personen eller någon annan (Persson et al., 2001). Resultatet visade också att deltagarna upplevde nya utmaningar i att prova på nya aktiviteter. Utmaningarna ledde ofta till att personerna utvecklade nya kunskaper och detta upplevdes som meningsfullt. Om personen upplever framgångar i de utmaningar de åtar sig, förbättrar de sin syn på sig själva och sin egen kompetens (Christiansen, 1999).

Vidare var syftet med studien att undersöka om deltagarna upplevt några förändringar under interventionen avseende upplevd meningsfullhet och resultatet visade tre teman som deltagarna beskrev som meningsfulla förändringar på den dagliga sysselsättningen. Deltagarna hade fått ett större inflytande att kunna påverka sin arbetsituation och de hade också börjat ta mer ansvar för sina egna och gruppens arbetsuppgifter. Att kunna påverka och ha inflytande stärker människans *spirituality* som är ett uttryck för vilja, energi och motivation (Townsend & Polatajko, 2007). *Spirituality* är också källan till självbestämmande och personlig kontroll och kan uppfattas som den personliga upplevelsen av mening i vardagen. I svåra perioder av livet, konfronteras människan med nya sätt att vara och handla

på och följden blir att upplevd mening är viktigt för en god livskvalitet (Townsend & Polatajko, 2007).

Förändringar hade även gjorts för att öka deltagarnas medvetenhet utifrån hälsoprinciper och personerna upplevde det som meningsfullt att kosten, var mer varierad och att det serverades olika sallader och grönsaker till varje måltid. Personerna var delaktiga från planering till inköp och tillagning. Tillsammans åt de måltiderna, vilket deltagarna upplevde som meningsfullt. Deltagarna upplevde även inslagen med motion varje vecka som meningsfullt.

Wilcock (1998), menar att hos personer med psykiskt funktionshinder minskar deras psykiska symtom genom måttlig fysisk träning. Personens *spirituality* och mentala välbefinnande ökar och fysisk aktivitet lindrar också andra symtom som låg självkänsla och tillbakadragande från sociala sammanhang (Wilcock, 1998).

6.3 Slutsats

Dagliga aktiviteter som upplevs som meningsfulla för individen är centralt både inom arbetsterapi och aktivitetsvetenskap. Denna studie har gett oss en förståelse av vad personer med psykiskt funktionshinder upplever som meningsfullt på den dagliga sysselsättningen. Vi önskar även förmedla detta resultat till anhöriga samt alla yrkesgrupper med anknytning till personer med psykiskt funktionshinder för en ökad förståelse för vad meningsfull daglig sysselsättning har för betydelse för dessa personer. Vi anser att resultatet är överförbart även på dagliga sysselsättningar i andra kommuner och kan användas kliniskt av arbetsterapeuter och andra yrkesgrupper som arbetar inom kommunal daglig verksamhet. Vi välkomnar vidare vetenskaplig forskning inom området, då vi anser att det behövs fler studier på hur personer med psykiskt funktionshinder upplever sin dagliga sysselsättning avseende meningsfullhet. Förslagsvis en studie som undersöker hur personer med psykiskt funktionshinder och som är mellan 20 och 44 år, upplever sin dagliga sysselsättning, eftersom denna studie inte belyser det.

Referenser

Allgulander, C. (2008). *Introduktion till klinisk psykiatri*. Lund: Studentlitteratur.

Antonovsky, A. (2003). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.

Argentzell, E., Håkansson, C., & Eklund, M. *Experience of meaning in daily occupation among unemployed people with severe mental illness*. Manuscript submitted for publication.

Backman, J. (2008). *Rapporter och uppsatser* (2 uppl.). Lund: Studentlitteratur

Bejerholm, U., & Eklund, M. (2005). I D. Brunt och L. Hansson. (Red.), *Att leva med psykiska funktionshinder- livssituation och effektiva vård- och stödinsatser*.(s.103-122). Lund: Studentlitteratur.

Christiansen, C.H. (1999). Defining lives: Occupation as identity: An essay on competence, coherence, and the creation of meaning. *American Journal of Occupational Therapy*, 53, 547-558.

Csikszentmihályi, M. (1999). *Finna flow. Den vardagliga entusiasmens psykologi*. Stockholm: Natur och kultur.

Eklund, M., Hansson, L., & Ahlqvist, C. (2004). The Importance of Work as Compared to Other Forms of Daily Occupations for Wellbeing and Functioning among Persons with Long- Term Mental Illness. *Community Mental Health Journal*, 5, 465-477.

Eklund, M., Hansson, L., & Bejerholm, U. (2001). Relationships between satisfaction with occupational factors and health-related variables in schizophrenia outpatients. *Social Psychiatry Epidemiology*, 36, 79-85.

Finlay, L. (2004). *The practice of Psychosocial Occupational Therapy*. (3rd. ed.). Cheltenham: Nelson Thornes Ltd.

- Gahnström- Strandqvist, K., Liukko, A., & Tham, A. (2003). The meaning of the working cooperative for persons with long-term mental illness: A phenomenological study. *American Journal of Occupational therapy, 57*, 262-272.
- Goldberg, B., Brintnell, S., & Goldberg, J. (2002). The Relationship between engagement in meaningful activities and quality of life in persons disabled by mental illness. *Occupational Therapy in Mental Health, 18*, 17-44.
- Hamell, K., W. (2004) Dimensions of meaning in the occupations of daily life. *Canadian Journal of Occupational Therapy, 71*, 296-304.
- Kielhofner, G. (2004). *Conceptual Foundations of Occupational Therapy* (3rd ed). Philadelphia: F.A Davis Company.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S (1996). *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Lundman, B., & Graneheim, U. H. (2008). Kvalitativ innehållsanalys. I M. Granskär & B. Höglund-Nielsen (Red.), *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård* (s.159-172). Lund: Studentlitteratur.
- Leufstadius, C., Erlandsson, L-K., Björkman, T., & Eklund, M. (2008). Meaningfulness in daily occupations among individuals with persistent mental illness. *Journal of Occupational Science, 15*, 27-35.
- Malterud, K. (2009). *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning*. Lund: Studentlitteratur.

- Persson, D., Erlandsson, L-K., Eklund, M., & Iwarsson, S. (2001). Value Dimensions, Meaning and Complexity in Human Occupation - A Tentative Structure for Analysis. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 8, 7-18.
- Sandlund, M. (2005). Vad är psykiskt funktionshinder? I D. Brunt och L. Hansson. (Red.), *Att leva med psykiska funktionshinder- livssituation och effektiva vård- och stödinsatser*. (s.15-34). Lund: Studentlitteratur.
- SOSFS 2006:5 *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOU 2006:100*. Ambition och ansvar. Nationell strategi för utveckling av samhällets insatser till personer med psykiska sjukdomar och funktionshinder. Stockholm: Socialdepartementet.
- Townsend, E., & Polatajko, H. (2007). *Enabling Occupation II: Advancing an Occupational Therapy Vision for Health, Well-being, & Justice through Occupation*. Ottawa: Canadian Association of Occupational Therapists.
- Ylmaz, M., Josephsson, S., Danermark, B., & Ivarsson, A-B. (2008). Participation by doing: Social interaction in everyday activities among persons with schizophrenia. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 15, 162-173
- Wilcock, A. (1998). *An Occupational Perspective of Health*. Thorofare: Slack

- **Person (inledning)**

Hjälppfrågor - Berätta lite om dig själv (ålder, tidigare yrkeserfarenhet, utbildning)?

När började du på den dagliga sysselsättningen?

Vad gjorde du innan du började här?

Vad gör du på den dagliga sysselsättningen?

Vad betyder den dagliga sysselsättningen för dig?

- **Miljön (personal, brukare, arbetssätt)**

Hjälppfrågor - Hur trivs du på den dagliga sysselsättningen?

Vad tycker du är bäst med den dagliga sysselsättningen? På vilket sätt?

Finns det något du skulle vilja göra annorlunda?

- **Aktiviteter – (betydelse, meningsfulla)**

Hjälppfrågor Vad betyder dessa sysslor på den dagliga sysselsättningen för dig?

Vad är det som gör denna sysselsättning meningsfull för dig?

- **Interventionen – (mål, förändringar)**

Hjälppfrågor – Om du tänker tillbaka, har det förändrats på den dagliga verksamheten?

Känner du till projektet? Vilka mål/förändringar har du uppfattat att ni jobbar med?

Vad tycker/tyckte du om det?

Känner du dig delaktig och får du vara med och bestämma över vad du ska göra här?

Hur ser du på din dagliga sysselsättning framöver?